

Αρχεία στην υπηρεσία της έρευνας: η περίπτωση του αρχείου του Ν. Ξιούτα

Κυρίες και κύριοι,

φίλες και φίλοι

Έπειτα από αρκετά χρόνια θητείας στην αρχειακή έρευνα ας μου επιτραπεί να σκιαγραφήσω πολύ σύντομα το γενικό τοπίο και να καταλήξω με το αρχείο του Ν. Ξιούτα.

Είναι γνωστό ότι το αρχειακό υλικό αποτελεί το σκληρό πυρήνα κάθε σοβαρής έρευνας που εμπεριέχει την ιστορική διάσταση. Στην Κύπρο υπάρχει πλούσιο αρχειακό υλικό, το οποίο εντοπίζεται κυρίως σε χώρους που συνδέονται κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο με το κράτος ή την Εκκλησία. Στις πλείστες όμως των περιπτώσεων το υλικό αυτό, όχι μόνο δεν είναι ψηφιοποιημένο, αλλά και ανοργάνωτο, απροσπέλαστο και ως εκ τούτου αναξιοποίητο. Τρία μείζονα ζητήματα μπορούν να επισημανθούν:

α) Πολύτιμο υλικό, καίριο από κάθε άποψη για τη συλλογική μνήμη αυτού του τόπου, βρίσκεται σε χώρους ακατάλληλους και μάλιστα, κατά τη βούληση των διαχειριστών του καταστρέφεται ακόμη και σήμερα είτε αυθαίρετα είτε με νομιμοφανείς διαδικασίες. Αν λάβει κανείς υπόψη ότι με την απώλεια της μισής Κύπρου το 1974, χάθηκε οριστικά και ένα μεγάλο τμήμα της συλλογικής μας μνήμης, η καταστροφή αρχειακού υλικού στην ελεύθερη Κύπρο, τουλάχιστον στα δικά μου μάτια, φαντάζει σαν μια προέκταση της συμφοράς του 1974.

β) Δυστυχώς υπάρχουν χώροι στους οποίους διασώζεται πολυτιμότεο αρχειακό υλικό, αλλά οι χώροι αυτοί χαρακτηρίζονται από μία ανατιολόγητη 'κλειστότητα', με αποτέλεσμα οι ερευνητές να αντιμετωπίζονται όχι ευχάριστα ή κάπως καχύποπτα. Είναι ένα ζήτημα το οποίο προφανώς συνδέεται με τη γενικότερη κουλτούρα μας, τη μη

εξοικειώσή μας με την επιστημονική έρευνα ή με απαράδεκτες για τη σημερινή εποχή νοοτροπίες και κατεστημένες πρακτικές.

γ) Γραφειοκρατικές διαδικασίες και περιορισμοί καθιστούν είτε δύσκολη είτε εξαιρετικά χρονοβόρα την αξιοποίηση αρχειακού υλικού. Το οικονομικό κόστος της έρευνας είναι μεγάλο, καθώς υπερτιμολογούνται τα αντίγραφα, χρεώνονται τα μικροφίλμς και διάφορα άλλα τα οποία λειτουργούν ως αντικίνητρα. Εάν η ΟΕΛΜΕΚ δεν εκδήλωνε τη διάθεση να χρηματοδοτήσει την έρευνα που πραγματοποίησα σε Κύπρο, Αθήνα και Λονδίνο για επτά συναπτά έτη, προφανώς δεν θα μπορούσα ως άτομο να ανταποκριθώ στο μεγάλο της κόστος, αλλά ούτε και θα ήταν εφικτή η έκδοση των δύο τόμων. Γι' αυτό και ευχαριστώ για άλλη μια φορά την ΟΕΛΜΕΚ και τον καθηγητικό κόσμο του νησιού μας γι' αυτή τη γενναία απόφασή τους.

Στη συγκεκριμένη έρευνα που υλοποίησα είχα την τύχη να συνεργαστώ με δύο κυρίες της πόλης σας: την Ελένη Δημητρίου, διευθύντρια του Α' Λανίτειου Λυκείου, η οποία με πολλή προθυμία έθεσε στη διάθεσή μας πολυτιμότατο υλικό, παντελώς άγνωστο και αδημοσίευτο από το αρχείο του σχολείου που διηύθυνε. Τόσο σημαντικού, ώστε να επηρεάσει αποφασιστικά τη διαμόρφωση ενός μεγάλου μέρους της εργασίας.

Η δεύτερη συνεργασία ήταν με την Άγγελ Ξιούτα Ιορδάνου. Είχε στη διάθεσή της το αρχείο του Ν. Ξιούτα, το οποίο όμως ήταν στοιχειωδώς οργανωμένο και συνεπώς δύσκολα προσβάσιμο στην έρευνα. Με εντυπωσίασε, οφείλω να ομολογήσω, η προθυμία και η ευγένεια με την οποία ανταποκρίθηκε στην παράκλησή μου να αξιοποιήσω στοιχεία από το συγκεκριμένο αρχείο· αλλά, εντυπωσιάστηκα ακόμη περισσότερο, όταν με ταχύτητα προχώρησε σε συνεργασία με το ΤΕΠΑΚ, στην ψηφιοποίηση του αρχείου, εκμηδενίζοντας την βασανιστική απόσταση μεταξύ της Θεσσαλονίκης και της Λεμεσού.

Σε ό,τι αφορά στο περιεχόμενο του αρχείου πρέπει και εδώ να ομολογήσω ότι ήταν για εμένα μια ευχάριστη έκπληξη. Με αξιοθαύμαστη ιστορική συνείδηση ο Ν. Ξιούτας,

αυτός ο ευπατρίδης της πόλης σας, καθ' όλη τη ζωή του συσώρευε υλικό στο προσωπικό αρχείο του, συγκροτώντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια ρωμαλέα μαρτυρία για μια μεγάλη και ιστορικά πολύ ταραγμένη χρονική περίοδο που ξεπερνά το μισό αιώνα.

Επίσημα κείμενα, αποκόμματα εφημερίδων και πλουσιότατη αλληλογραφία, τεκμήρια δυσεύρετα και αναντικατάστατα με βοήθησαν ώστε να συνδέσω πολλά ασύνδετα και δυσεξήγητα μέρη της εργασίας, να ρίξω φως σε πρόσωπα και πράγματα, σε διαπροσωπικές ή συλλογικές σχέσεις, νοοτροπίες και στάσεις απέναντι σε εθνικά, πολιτικά, ιδεολογικά, ακόμη και τοπικά και άλλα ζητήματα. Θεωρώ μοναδική την εμπειρία και την τύχη μου να ξεκινήσω ως ερευνητής το διάλογο με αυτό το υλικό που σώπαινε για πολλές δεκαετίες υπομονετικά. Και ύστερα βέβαια από αυτό το διάλογο αισθάνομαι ότι η ατομική πορεία του Ν. Ξιούτα είναι τόσο ταυτισμένη με τη συλλογική, ώστε τα όρια του ατομικού και του συλλογικού να είναι πρακτικά δυσδιάκριτα. Γράφει σε ένα σύντομο απολογισμό του για το χαλεπό σχολικό έτος 1955-56, κατά το οποίο παρέμειναν για μεγάλα χρονικά διαστήματα κλειστά τα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης: «δεν υπάρχει σχολείο που λειτούργησε κανονικά και που η πολιτική αναταραχή δεν είχε άμεσον αντίκτυπον τόσο στη λειτουργία του όσο και στον αριθμό των μαθητών του, στα οικονομικά του σχολείου, στο πνευματικό του επίπεδο, την πειθαρχία του και την ηρεμία της σχολικής ατμόσφαιρας. Τα ενδιαφέροντα του μαθητού, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων, έπαθαν αποπλάνηση· στράφηκαν δηλ. σε άλλες κατευθύνσεις και σκοπούς από τους αυστηρά σχολικούς. Ήταν τούτο τελείως φυσικό, γιατί στο κύτταρο κάθε ανθρώπου υπάρχει σαν πυρήνας της σύστασής του το εθνικό αίσθημα. Και οι μαθητές μας είναι ίσα με το τελευταίο τους κύτταρο Έλληνες».

Χωρίς υπερβολή τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποίησα θα ήταν πολύ φτωχότερα εάν δεν αξιοποιούσα το συγκεκριμένο αρχείο.

Θέλω να ευχαριστήσω ξεχωριστά και από το βήμα αυτό τις κυρίες Ελένη Δημητρίου και Άγγελ Ξιούτα Ιορδάνου για την καθοριστική συμβολή τους στην ερευνητική μου προσπάθεια. Θα ήταν όμως ασυγχώρητη παράλειψη εάν δεν απηύθυνα τις θερμές μου ευχαριστίες στο ΤΕΠΑΚ και ιδιαίτερα στο διευθυντή της βιβλιοθήκης του κ. Μάριο

Ζέρβα και τις βιβλιοθηκονόμους Χρυσάνθη Σταύρου και Γρηγορία Ευριπίδου που ανέλαβαν και υλοποίησαν με εξαιρετο επαγγελματισμό τη ψηφιοποίηση του αρχείου του Ν. Ξιούτα.

Σας ευχαριστώ και όλες και όλους εσάς για την τιμή που μας κάνετε να είστε απόψε εδώ μαζί μας.

Δημήτρης Φ. Χαραλάμπους

Λεμεσός, 27-4-2015